

بررسی میزان هماهنگی

مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

از نظر تعداد و موضوعات با نیازهای آموزشی دانشجویان در مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی

◀ مریم رفیع، کارشناسی دفتر توسعه و انتقال فناوری دانشگاه فردوسی مشهد

چکیده

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از حیث روش توصیفی و پیمایشی است و با هدف بررسی میزان هماهنگی مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی از نظر تعداد و موضوعات با نیازهای آموزشی دانشجویان در مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی انجام گرفته است. جامعه پژوهش کلیه دانشجویان شاغل به تحصیل در سال ۱۳۹۴ می‌باشد. جمع آوری داده‌ها از طریق مشاهده میدانی و پرسشنامه محقق ساخته صورت گرفته است. در مجموع از ۴۰۰ پرسشنامه توزیع شده ۳۷۸ پرسشنامه به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که دانشجویان در تمام مقاطع و رشته‌های تحصیلی از وضعیت موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی از نظر تعداد و موضوعات با نیازهای آموزشی خود رضایت دارند. فقط بین توزیع فراوانی منابع موجود با تعداد دانشجویان رابطه‌ای وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های دانشگاهی، مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های دانشگاهی، استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران، میزان هماهنگی در کتابخانه‌های دانشگاهی، نیازهای اطلاعاتی دانشجویان، هماهنگی مجموعه کتابخانه دانشگاهی با نیازهای دانشجویان.

مقدمه

پژوهش، یکی از رسالت‌های دانشگاه است و کتابخانه، یکی از ابزارهای پژوهش به شمار می‌رود. هیچ دانشگاهی بدون داشتن کتابخانه‌ای قوی و غنی نمی‌تواند به رسالتش جامعه عمل ببوشاند و کتابخانه برای ادامه حیات دانشگاه ضروری است. از سوی دیگر، شهرت هر دانشگاهی به کتابخانه اش بستگی دارد. در هر اجتماعی، دانشگاه‌ها را با کتابخانه هایشان می‌شناسند. کتابخانه دانشگاهی جزء تفکیک ناپذیر دانشگاه و به عنوان بخشی مهم از مجموعه دانشگاهی به شمار می‌رود. کتابخانه‌ها به عنوان اعضای اساسی جوامع دانشگاهی مورد توجه قرار گرفته‌اند (مختاری معمار، ۱۳۷۴). اندیشمندان تعاریف متعددی از کتابخانه دانشگاهی را مطرح کرده‌اند که در یکی از این تعاریف آمده است: کتابخانه دانشگاهی عبارت است از کتابخانه یا سیستمی از کتابخانه‌ها که به وسیله یک دانشگاه، تأسیس، نگهداری و حمایت می‌شود تا نیازهای اطلاعاتی دانشجویان، دانشکده و استادان را برآورده سازد و برنامه‌های خدماتی، پژوهشی و آموزشی آنها را پشتیبانی کند. فلسفه وجودی این نوع کتابخانه در دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها، مؤسسات آموزش عالی و دانشسراها کمک به استادان و دانشجویان در پیشبرد کار تحقیق و تدریس است (Young, 1983 در: اسدی، ۱۳۷۹). در این راستا استانداردهای مختلفی برای مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی تهیه و تنظیم شده است که در رهنمودهای کیفی مربوط

به استاندارد چهارم کتابخانه‌های دانشگاهی آمده است. حال با توجه به موارد فوق، در این پژوهش این مسئله مطرح است که آیا مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از نظر تعداد منابع و موضوعات کتابها ی موجود با نیاز دانشجویان در رشته‌های مختلف تحصیلی هماهنگ است؟ و این هماهنگی تا چه حد با استانداردهای موجود همخوانی دارد؟ (شیرین تعاونی، ۱۳۸۱).

تعریف مسأله و سوالات اصلی پژوهش

با توجه به گسترش رشته‌های تحصیلی در دانشگاه‌ها، کتابخانه یکی از مراکز مهم تعیین اطلاعات و اطلاع رسانی است. تولید و عرضه حجم زیادی از اطلاعات در زمینه‌ها و رشته‌های گوناگون دوران کنونی را به "عصر اطلاعات" تبدیل کرده پدیده‌ای به نام "انفجار اطلاعات" را بوجود آورده است. یکی از مسائل مهم در دانشگاه‌ها توزیع عادلانه اطلاعات در کتابخانه دانشگاه براساس نیاز دانشجویان، اعضای هیات علمی رشته‌های مختلف موجود در دانشگاه است. در این پژوهش پس از جمع آوری اطلاعات و مطالعه اسناد و مدارک، ابتدا تعداد کل کتاب‌های موجود در مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه مشخص شد. آنگاه آن را با تعداد کل دانشجویان شاغل به تحصیل در این دانشگاه مقایسه نمودیم تا میزان هماهنگی و یا عدم هماهنگی آن مشخص شود. با توجه به بررسی‌های انجام شده تعداد کل کتابهای موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی (۱۸۵۳۰۴) نسخه منبع فارسی و (۸۸۱۶۱) منبع لاتین می‌باشد. لازم است محاسبه مجموعه هر کتابخانه دانشگاهی بر مبنای فرمول زیر انجام گیرد:

$$V = 20000 D + 3000 M + 335 U + 12 E + 100 F + 100000$$

مجموعه پایه کتابخانه‌های مرکزی باید بین ۴۰ تا ۸۰ هزار مدرک^۱، بنا به نوع و زمینه فعالیت موضوعی دانشگاه، تعیین شود. بنابراین با توجه به فرمول تعیین تعداد کتاب‌های مورد نیاز کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی به شکل زیر عمل گردید (مجموعه پایه برای کتابخانه مرکزی حداقل ۴۰۰۰۰ مدرک در نظر گرفته شد).

$$V = 40000 + 100(897) + 12(21797) + 335(60) + 3000(60) + 20000(60) = 1791364$$

با توجه به فرمول فوق ملاحظه شد، که تعداد مدارک مورد نیاز این واحد دانشگاهی رقمی بالغ بر ۱۷۹۱۳۶۴ جلد است. حال آنکه تعداد مدارک موجود (لاتین و فارسی) ۲۷۳۴۶۵ مدرک است. تعداد (۷۲۱۸۹۸) مدرک نیز در سامانه پاد^۲ کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی موجود است. و چنانچه آنرا از ۷ کم کنیم به عدد ۷۹۶۰۰۱ خواهیم رسید، که نشان دهنده آن است که کتابخانه مرکزی تعداد ۷۹۶۰۰۱ مدرک تا رسیدن به حد استاندارد نیاز دارد. اگر تعداد کل کتاب‌های موجود را که عدد ۹۹۵۳۶۳ می‌باشد به تعداد کل دانشجویان تقسیم کنیم مشاهده خواهد شد که به ازای هر دانشجوی تمام وقت در کتابخانه مرکزی تقریباً ۴۵ جلد کتاب موجود است.

^۱ رقمی ثابت و نمایشگر حداقل مجموعه‌ای است که باید همزمان با گشایش هر واحد دانشگاهی در کتابخانه آن موجود باشد.

^۲ هرگونه مواد کتابخانه‌ای، اعم از کتاب، نشریه ادواری، فیلم، مجموعه اسلاید، نوار، نوار ویدئو، نرم افزار کامپیوتری، دیسک نوری و مانند آن است مشروط بر اینکه به نحوی سازمان‌دهی شده و در مجموعه کتابخانه قرار گرفته باشد.

^۳ پایگاه اشتراک دانش (پاد) شبکه اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد

از طرفی با توجه به تعداد گروه‌های آموزشی و رشته‌های تحصیلی موجود در مقاطع مختلف تحصیلی و بررسی میزان موجودی کتاب در رده‌های مختلف موضوعی به خوبی می‌توان دید رده ادبیات (p) با حدود ۸۰۰۰ نسخه بیشترین میزان موجودی کتاب و رده علوم دریایی (v) با حدود ۵۰ نسخه کمترین میزان موجودی کتاب را به خود اختصاص داده است. با در نظر گرفتن میزان امانت و تمدید منابع در رده‌های مختلف موضوعی می‌توان دریافت که رده ادبیات با حدود ۱۸۰۰۰ مورد امانت و تمدید و رده دین (bp) با حدود ۱۴۰۰۰ مورد امانت و تمدید در رتبه اول و دوم میزان استفاده قرار دارند. حال آنکه در رده علوم دریایی با حدود ۵۰ نسخه کتاب میزان امانت و تمدید صفر می‌باشد. در رده علوم نظامی با حدود ۱۰۰ نسخه موجودی تنها ۳۸ مورد امانت و تمدید گزارش شده است. همانطور که آمار و ارقام نشان می‌دهد در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی با توجه به استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی هم از نظر تعداد و هم خط‌مشی مجموعه‌سازی مشکلاتی دیده می‌شود که پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به سوالاتی به قرار زیر است:

۱- آیا دانشجویان مقطع کارشناسی از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان رضایت دارند؟

۲- آیا دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان رضایت دارند؟

۳- آیا دانشجویان مقطع دکتری از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان رضایت دارند؟

۴- آیا دانشجویان رشته فنی و مهندسی از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان رضایت دارند؟

۵- آیا دانشجویان رشته علوم پایه از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان رضایت دارند؟

۶- آیا دانشجویان رشته علوم انسانی از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان رضایت دارند؟

۷- آیا دانشجویان رشته کشاورزی و دامپزشکی از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان رضایت دارند؟

۸- آیا دانشجویان از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی خود رضایت دارند؟

۹- آیا بین میزان رضایت مقاطع مختلف از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی تفاوت وجود دارد؟

۱۰- آیا بین میزان رضایت رشته‌های مختلف از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهود از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی تفاوت وجود دارد؟

بین توزیع فراوانی منابع موجود در کتابخانه با تعداد دانشجویان رابطه وجود دارد؟

اهداف پژوهش

- ۱- بررسی وضعیت منابع موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی با توجه به تعداد دانشجویان در رشته‌های مختلف تحصیلی
- ۲- ایجاد هماهنگی بین خرید منابع و نیاز کاربران
- ۳- ارائه راهکارهایی برای توزیع مناسب بودجه و منابع

روش پژوهش

با توجه به موضوع و فرضیه‌ها، تحقیق حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از حیث روش توصیفی و پیمایشی است. که اطلاعات آن به شیوه میدانی و از طریق پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری گردیده است. پژوهشگر در این پژوهش به بررسی میزان هماهنگی مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان در مقاطع مختلف می‌پردازد.

پیشینه داخلی پژوهش

پیشینه تحقیق در داخل کشور:

مراد مند(۱۳۸۳)، در مقاله‌ای با عنوان "ارزیابی مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی شهید چمران اهواز براساس استانداردهای مرتبط" به ارزیابی مجموعه کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران اهواز پرداخت. در این پژوهش، موجودی ۱۶ کتابخانه این دانشگاه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که این کتابخانه‌ها از نظر تعداد منابع زیر حد استاندارد است.

اعظمی سارودی در همین راستا نیز (۱۳۸۷)، پژوهشی با عنوان "بررسی وضعیت کتابخانه‌های تحت نظارت دانشگاه علوم پزشکی و مقایسه آن با استانداردهای معتبر (ای.سی.آر. ال) دانشگاه کرمان انجام داده است. هدف از این پژوهش، که با روش آمارهای توصیفی انجام شده، بررسی وضعیت کتابخانه‌های تحت نظارت دانشگاه علوم پزشکی کرمان و مقایسه آنها با "استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران" است. البته لازم به ذکر است که در این بررسی تنها نیروی انسانی و مجموعه با استانداردهای مربوط، مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. در این بررسی، جمعا ۱۵ کتابخانه متعلق به ۱۰ دانشگاه و ۵ بیمارستان به عنوان جامعه مورد بررسی این پژوهش در نظر گرفته شده‌اند. اطلاعات مورد نیاز، از طریق پرسشنامه، مصاحبه حضوری، و مشاهده گردآوری شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که منابع موجود در کتابخانه‌های تحت نظارت دانشگاه علوم پزشکی کرمان زیر سطح استاندارد هستند و از رشد کافی برخوردار نمی‌باشند. همچنین، نیروی انسانی شاغل در این کتابخانه‌ها، در مقایسه با استانداردها، بسیار نامطلوب است.

پیشینه خارجی پژوهش

هنریک و تاتوم^۴ (۱۹۷۶) در پژوهش خود توسعه مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی آمریکا را بررسی کردند. این تحقیق از نخستین بررسی‌ها در خصوص گسترش مجموعه کتابخانه‌ها بود. هنریک و تاتوم روند تاریخی توسعه مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی آمریکا را در هفت کتابخانه دانشگاهی نشان دادند. بررسی آنها نشان داد که رابطه شدیدی بین کیفیت تحقیقات و آموزش در دانشگاه‌ها و رشد مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی آمریکا خردمندان، هدفمند و بر اساس سرمایه بسیاری بنا نهاده شده‌اند.

⁴ Hendrik, E. & Tatum, G. M.

کاس ول^۵ (۱۹۸۷) عوامل اصلی و ضروری برای مدیریت موثر مجموعه در کتابخانه‌های تحقیقاتی را بررسی کرد. نتایج نشان داد که مهمترین مسئولیت کتابخانه‌ها مجموعه سازی قلمداد شده و مشخص گردید که در امر مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های مورد مطالعه به نقاضای استفاده کنندگان توجه نمیشود و نقش عمده انتخاب مواد و توسعه مجموعه بر عهده کتابداران است.

آشور^۶ (۱۹۹۱)، پژوهشی با عنوان "ارزیابی مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی واقع در عربستان سعودی براساس استانداردهای انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و پژوهشی" انجام داده است که هدف آن، بررسی وضعیت مجموعه هفت کتابخانه دانشگاهی در عربستان سعودی بود. به همین منظور، برای گردآوری اطلاعات، پرسشنامه‌ای تدوین گردید و به ۷ کتابخانه مورد بررسی فرستاده و معلوم شد که مجموعه ۶ کتابخانه از ۷ کتابخانه مورد بررسی، زیر سطح استانداردهای انجمن کتابخانه‌های پژوهشی و دانشگاهی است. اما کتابخانه دانشگاهی شاه فهد از سطح استانداردها بالاتر بود. با توجه به نتایج بدست آمده، دلایل نامتناسب بودن مجموعه‌ها عبارتند از: عدم برنامه‌ریزی، نبود سیاست‌های مجموعه گسترده، شرکت نکردن اعضای هیات علمی دانشکده در مجموعه‌سازی، ناکافی بودن پشتیبانی مالی، و عدم امانت بین کتابخانه‌ای و جست و جوی پیوسته در بازیابی اطلاعات دانشکده‌ها، در بعضی از کتابخانه‌ها.

جامعه آماری پژوهش

جامعه شامل گروهی از افراد است که دارای یک یا چند صفت مشترک هستند و این صفات مورد توجه پژوهشگر می‌باشد. جامعه ممکن است همه افراد یک نوع خاص و یا عده محدودتری از همان گروه را در بر گیرد (پاشا شریفی، ۱۳۷۱: ۱۶۹). در تحقیق حاضر با توجه به قلمرو زمانی و مکانی انجام تحقیق، جامعه آماری این تحقیق عبارت است از کلیه دانشجویان شاغل به تحصیل در سال ۱۳۹۴ در دانشگاه فردوسی مشهد، که تعداد آنها حدود ۲۱۰۰۰ نفر می‌باشد.

نمونه آماری و روش و محاسبه حجم نمونه

الف) نمونه آماری و روش نمونه‌گیری: برای تحقیق حاضر با توجه به ویژگی‌های جامعه آماری و محدود بودن، شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای در نظر گرفته شد، هر دانشکده یک طبقه و هر دانشجوی دانشگاه فردوسی مشهد، یک واحد نمونه در نظر گرفته شد.

ب) تعیین حجم نمونه: با احتساب آنکه حجم جامعه آماری می‌باشد و با جایگذاری در فرمول فوق الذکر حجم نمونه عبارت خواهد بود از:

با انتخاب حداقل ۳۷۸ نفر از افراد جامعه آماری پژوهش انجام شد. از اینرو با توجه به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم ساده و اینکه حجم جامعه محدود می‌باشد، به ۴۰۰ نفر از افراد جامعه آماری پرسشنامه توزیع که در نهایت پس از پیگیری‌های فراوان و خارج کردن پرسشنامه‌های ناقص و آنهایی که حدس زده می‌شد به سوال‌های پرسشنامه توجه نکرده‌اند، در مجموع، ۳۷۸ پرسشنامه تکمیل شده به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها

⁵ cogswell

² ashoor

گردآوری اطلاعات در روش پیمایش مرحله‌ای بسیار مهم است که آزمودن فرضیه‌ها بر اساس دقت گردآوری اطلاعات امکان‌پذیر است. با توجه به اهداف پژوهش بهترین راه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده از پرسش‌نامه تشخیص داده شد. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز، با توجه ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق و همچنین الگوبرداری از نمونه‌های معتبر و استاندارد، محقق به استفاده از پرسشنامه‌ی محقق ساخته بر اساس مطالعات اسنادی و پرسشنامه‌های استاندارد اقدام نمود. پرسش‌نامه این تحقیق شامل ۲ قسمت است:

الف) سوالات عمومی، ب) پرسشنامه تحقیق: این پرسشنامه بر اساس میزان رضایت دانشجویان از وضعیت منابع موجود و همچنین نحوه تهیه آنها طراحی شده است. و دارای ۱۵ سوال می‌باشد. گویه‌های مرتبط با هر سوال بر اساس مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت نمره گذاری شده است.

روش‌های آماری

در این تحقیق به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در آمار توصیفی از جداول فراوانی و درصدها، میانگین‌ها و انحراف معیارها و در آمار استنباطی از آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای تعیین نرمال بودن متغیرها و آزمون‌های همبستگی پیرسون، T نمونه و آن را برای پاسخ فرضیه‌های تحقیق استفاده کردیم. ضمناً برای انجام محاسبات بسته نرم افزاری Spss/pc++ به کار گرفته شد.

آزمون فرضیه‌های تحقیق

جدول ۱: آزمون کولموگروف اسمیرنوف متغیرهای تحقیق

نتیجه	آزمون کولموگروف- اسمیرنوف		یافته‌های توصیفی		متغیرهای تحقیق	ردیف
	سطح معنی‌داری	آماره Z	انحراف معیار	میانگین		
نرمال	۰/۰۸۷	۱/۲۹۱	۰/۵	۳/۳	رضایت دانشجویان کارشناسی از وضعیت موجود کتابخانه دانشگاه	۱
نرمال	۰/۰۵۸	۱/۳۳۱	۰/۵۸	۳/۱۴	رضایت دانشجویان ارشد از وضعیت موجود کتابخانه دانشگاه	۲
نرمال	۰/۹۵۶	۰/۵۱۲	۰/۴۳	۳/۱۷	رضایت دانشجویان دکتری از وضعیت موجود کتابخانه دانشگاه	۳
نرمال	۰/۱۰۲	۱/۲۱۴	۰/۵۲	۳/۲۲	رضایت دانشجویان فنی و مهندسی از وضعیت موجود کتابخانه دانشگاه	۴
نرمال	۰/۳۲۲	۰/۸۴۵	۰/۴۷	۳/۱۲	رضایت دانشجویان علوم پایه از وضعیت موجود کتابخانه دانشگاه	۵
نرمال	۰/۱۶۳	۱/۱۰۷	۰/۵۷	۳/۲	رضایت دانشجویان علوم انسانی از وضعیت موجود کتابخانه دانشگاه	۶
نرمال	۰/۰۹۳	۱/۲۴	۰/۵۴	۳/۲۷	رضایت دانشجویان کشاورزی و دامپزشکی از وضعیت موجود کتابخانه دانشگاه	۷
نرمال	۰/۰۵۲	۱/۳۳۲	۰/۵۳	۳/۲۱	رضایت کل دانشجویان از وضعیت موجود کتابخانه دانشگاه	۸

نتایج پرسش‌های تحقیق

با توجه به آنکه متغیرهای میزان رضایت دانشجویان در مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان دارای توزیع‌های نرمال می‌باشد، لذا از آزمون پارامتری t یک نمونه‌ای برای آزمون فرضیه استفاده شد.

جدول ۲: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای میزان رضایت دانشجویان در مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان.

ردیف	میزان رضایت	میانگین	انحراف معیار	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	مقطع کارشناسی	۳/۳	۰/۵	۷/۴۶۹	۱۵۱	۰/۰۰۰۱
۲	مقطع کارشناسی ارشد	۳/۱۴	۰/۵۸	۳/۱۱۱	۱۶۶	۰/۰۰۱
۳	مقطع دکتری	۳/۱۷	۰/۴۳	۳/۰۹۵	۵۸	۰/۰۰۲
۴	رشته‌های فنی و مهندسی	۳/۲۲	۰/۵۲	۴/۳۲۱	۱۰۰	۰/۰۰۰۱
۵	رشته‌های علوم پایه	۳/۱۲	۰/۴۷	۲/۲۱۲	۷۵	۰/۰۱۵
۶	رشته‌های علوم انسانی	۳/۲	۰/۵۷	۳/۹۳۲	۱۱۶	۰/۰۰۰۱
۷	رشته‌های کشاورزی و دامپزشکی	۳/۲۷	۰/۵۴	۴/۴۹۱	۸۱	۰/۰۰۰۱
۸	دانشجویان	۳/۲۱	۰/۵۳	۷/۷۰۹	۳۷۷	۰/۰۰۰۱

همانطور که از نتایج جدول شماره ۳ ملاحظه می‌گردد، دانشجویان در تمام رشته‌ها و مقاطع تحصیلی از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی دانشجویان رضایت دارند.

جدول ۳: یافته‌های توصیفی و مقایسه میزان رضایت دانشجویان مقاطع مختلف از وضعیت تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی تفاوت وجود

سطح معنی داری	آماره F	سطح معنی داری آزمون همگنی واریانس‌ها	یافته‌های توصیفی		مقطع
			میانگین	انحراف معیار	
۰/۰۱۷	۴/۰۹۹	۰/۰۵۱	۳/۳	۰/۵	کارشناسی
			۳/۱۴	۰/۵۸	ارشد
			۳/۱۷	۰/۴۳	دکتری

همانطور که در نتایج جدول شماره ۳ ملاحظه می‌گردد فرض صفر را رد و فرض مقابل را می‌پذیریم، یعنی بین میزان رضایت مقاطع مختلف از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی تفاوت وجود دارد.

آیا بین میزان رضایت رشته‌های مختلف از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی تفاوت وجود دارد؟

جدول ۴: یافته‌های توصیفی و مقایسه میزان رضایت دانشجویان رشته‌های مختلف از وضعیت تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی

رشته	یافته‌های توصیفی		سطح معنی‌داری آزمون همگنی واریانس‌ها	آماره F	سطح معنی‌داری
	میانگین	انحراف معیار			
فنی و مهندسی	۳/۲۲	۰/۵۲	۰/۸۵۲	۱/۰۸۵	۰/۳۵۵
علوم پایه	۳/۱۲	۰/۴۷			
علوم انسانی	۳/۲	۰/۵۷			
کشاورزی و دامپزشکی	۳/۲۷	۰/۵۴			

همانطور که در نتایج جدول شماره ۵ ملاحظه می‌گردد فرض صفر را رد نمی‌کنیم و آن را می‌پذیریم، یعنی بین میزان رضایت رشته‌های مختلف از وضعیت موجود مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از نظر تعداد و موضوعات موجود با نیازهای آموزشی تفاوت وجود ندارد.

فرضیه پژوهش

۱- بین توزیع فراوانی منابع موجود در کتابخانه با تعداد دانشجویان رابطه‌ای وجود دارد؟

جدول ۵: آزمون همبستگی پیرسون بررسی رابطه توزیع فراوانی منابع موجود در کتابخانه با تعداد دانشجویان

فراوانی منابع موجود در کتابخانه		متغیر دوم	متغیر اول
سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی پیرسون		
۰/۳	-۰/۰۸۲	تعداد دانشجویان	

همان طور که در جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود فرض صفر را رد نمی‌کنیم و آن را می‌پذیریم، یعنی بین توزیع فراوانی منابع موجود در کتابخانه با تعداد دانشجویان رابطه وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

مؤلفه‌های تعیین‌کننده میزان مجموعه که در فرمول ۷ در "استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی" ایران تاثیر فراوان دارند از جمله: تعداد رشته‌ها در مقاطع تحصیلات تکمیلی اعم از کارشناسی ارشد و دکتری که به ازای هر رشته کارشناسی ارشد (۳۰۰۰) جلد و به ازای هر رشته دکتری (۲۰۰۰۰) جلد کتاب باید در کتابخانه مرکزی دانشگاه وجود داشته باشد و با توجه به رشد تعداد دانشجو و تعداد رشته‌ها در مقاطع مختلف تحصیلی، که در سال‌های اخیر نمایان تر است، لازم است که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با توجه به سند چشم‌انداز توسعه کشور و محور "توسعه مبتنی بر دانایی" در برنامه توسعه اجتماعی، فرهنگی کشور، مبنی بر اینکه دانشگاه‌های کشور از نظر پژوهشی باید با دانشگاه‌های معتبر بین‌المللی قابل مقایسه باشند و با آنها رقابت کنند. لاجرم بهتر است که تمهیداتی در مورد مجموعه

کتابخانه‌های مرکزی دانشگاهها که بدون تردید یکی از ارکان پژوهشی در دانشگاه‌ها به حساب می‌آیند، اندیشده شود. نتایج این بررسی نشان می‌دهد، که محاسبه وضعیت کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی با توجه به فرمول (V) استخراج شده از استانداردای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران، با توجه به تعداد اعضای هیات علمی تمام وقت (۸۹۷) و تعداد دانشجویان تمام وقت رشته‌های موجود در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد، و دکتری، (۲۱۷۹۷) فقط ۹۹۵۳۶۳ مدرک وجود دارد. این تعداد زیر سطح استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران است. اگرچه رویکرد کیفی کتابخانه مرکزی دانشگاه به استاندارد نزدیک است. این کتابخانه از نظر کمی با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران اختلاف دارد. ناکافی بودن مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه به هر دلیل که باشد چه به علت مسائل مالی و یا عدم اجرای درست خط مشی‌های مجموعه‌سازی قابل توجیه نیست. در یافته‌های پژوهش ملاحظه گردید که دانشجویان در رشته‌های مختلف تحصیلی از مجموعه کتابخانه مرکزی دانشگاه رضایت دارند. ولی از توزیع فراوانی این منابع براساس مقاطع مختلف تحصیلی رضایت وجود ندارد. شاید یکی از علل، تفاوت موجود در نیاز به منابع اطلاعاتی بخصوص کتاب در مقاطع مختلف است و باید کتابهای هر مقطع (کارشناسی، ارشد، دکتری) از یکدیگر تفکیک شده تا دقیقاً مشخص گردد که کدام منابع مورد نیاز کدام مقطع تحصیلی است و این امر نیازمند پژوهشی دیگر است. از طرفی با فعال کردن سفارش کتاب از طریق پرتال‌های دانشجویی در دانشگاه نیازسنجی دقیق‌تری صورت گرفته است که نتایج پژوهش انجام شده توسط مک ایوان نیز این امر را یادآور میشود. در حالیکه در پژوهش حاضر مشخص شد که در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی علاوه بر وجود بخش سفارشات با نیروهای متخصص جهت انجام فرایند سفارش و خرید منابع، یک کمیته تخصصی انتخاب کتاب که شامل کارکنان بخش مخزن کتابخانه، همکاران بخش سفارشات، مسئول کتابخانه، و هم چنین نمایندگان از گروه‌های آموزشی که نیازهای دانشجویان را شناسایی و اعلام می‌کنند اقدام به خرید براساس خط مشی مدون می‌نمایند. با این وجود دانشجویان در تمام مقاطع و رشته‌های تحصیلی می‌توانند منابع در خواستی خود را از طریق پرتال‌های دانشجویی خود ثبت کرده و پس از انجام بررسی‌های کارشناسان، خرید منابع صورت می‌گیرد (آیین‌نامه خط‌مشی مجموعه‌سازی کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی). علاوه بر این لازم است در سیاستگذاری مجموعه‌سازی، به عوامل زیر که بر کمیت و میزان رشد منابع و مجموعه کتابخانه دانشگاهی اثر می‌گذارد توجه شود:

- ۱- تعداد، دامنه و عمق برنامه‌های آموزشی و پژوهشی رشته‌های کارشناسی
 - ۲- تعداد، دامنه و عمق برنامه‌های آموزشی و پژوهشی رشته‌های کارشناسی ارشد و بالاتر
 - ۳- میزان پژوهش‌هایی که به منابع کتابخانه‌ای نیاز دارد
 - ۴- کمیت و کیفیت منابع موجود در رشته مورد نظر
 - ۵- بهای نسبی مواد و منابع کتابخانه‌ای در رشته مورد نظر
 - ۶- تعداد و نوع استفاده‌کنندگان کتابخانه (دانشجو، استاد، پژوهشگر، و جز آن)
 - ۷- روش‌های آموزشی
 - ۸- ایجاد امکان دسترسی به منابع سایر کتابخانه‌ها
 - ۹- ایجاد سیستم‌های کامپیوتری و امکانات استفاده از شبکه‌های اطلاعاتی
- مشکلات مالی کتابخانه‌ها در تهیه منابع از یک سو، شمارگان پایین کتاب‌ها در کشور و پدیده انفجار اطلاعات و هم چنین افزایش مداوم قیمت کتاب‌ها و نشریات و مشکلات ارزی تهیه منابع خارجی از سوی دیگر، بر مشکلات کتابخانه‌های دانشگاهی افزوده است و راهکارهای فوری را طلب می‌کند. طبق استانداردهای جهانی و استانداردهای

موجود در کشورهای جهان سوم بودجه لازم برای هر کتابخانه دانشگاهی دست کم ۵ درصد کل بودجه دانشگاهی تعیین شده است که در ایران این میزان به ۳٪ تقلیل یافته است. در این رابطه میزان گستردگی مجموعه باید مبتنی بر تعداد دانشجویان، اعضای هیات علمی و دیگر پژوهندگان و استفاده کنندگان باشد (سینایی، ۱۳۷۶). لازم است مجموعه کتابخانه مرکزی پس از رسیدن به حد نصاب "تعداد کل مجموعه" در فرمول:

$$V = 20000 D + 3000 M + 33 V + 12 E + 100 F + V$$

بین ۲ تا ۶ درصد رشد سالانه داشته باشد. (علیادونیقی، ۱۳۸۵). برای گذر از این مشکلات می‌توان به گسترش طرح‌های خدمات امانت بین کتابخانه‌ای، استفاده از لوح فشرده، دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی، و اینترنت اشاره کرد. البته برای موفقیت در طرح‌های امانت بین کتابخانه‌ای، کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌ها باید فهرستگان جامع و دقیق از موجودی کتابخانه‌های خود تهیه کنند تا سایر کتابخانه‌ها از منابع موجود در کتابخانه‌های هدف اطلاع یابند.

منابع و مأخذ

- آشور، محمد صالح (۱۳۷۱). "ارزشیابی مجموعه‌های کتابخانه‌های دانشگاهی سعودی براساس استانداردهای ACRL". ترجمه محسن نوکریزی، پیام کتابخانه، دوره دوم، ۴ (زمستان): ۱۱۸-۱۲۴.
- بنی اقبال، ناهید (۱۳۷۳). "بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشکده‌های دانشگاه تهران". پیام کتابخانه، دوره چهارم، ۱ و ۲ (بهار و تابستان): ۷۷-۸۷.
- تعاونی، شیرین و همکاران (۱۳۸۰). استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- مرادمند، علی (۱۳۷۷). "ارزیابی مجموعه کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران اهواز براساس استانداردهای مرتبط". فصلنامه کتاب، ۲ (تابستان): ۱۳-۲۶.
- Cogswell, J.A.(1987). The organization of collection management functions in academic research libraries. *Journal of Academic Librarianship*, 13:268-276.
- Hendrik, E.& Tatum, G. M. (1976). The development of collection in American university libraries. *College & Research Libraries*, 37 :222-245.
- Corol, van ziji, (1998). "The why, what, and how of collection development policies", *South African Journal of Library and Information Science*. 66 (3).
- Macewan, Bonnie, "understanding users' needs and making collections choice", *Collection Building*, Available via.
- غلامی، طاهره (۱۳۸۰). "ارزیابی وضعیت مجموعه‌ی کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه اصفهان". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران.
- زمانی‌نژاد، فریده (۱۳۷۷). ارزیابی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر زنجان". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- فتاحی، ر.ا. (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه خدمات در کتابخانه‌ها، کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد ۵، شماره ۱ بهار.
- اسدی گرگانی، ف. (۱۳۶۶). نیازهای اطلاعاتی کارشناسان امور بهزیستی. طرح پژوهشی، اداره بهزیستی استان تهران.

علیاندونیقی، بابک (۱۳۸۵). "میزان هماهنگی مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی واحد رودهن"، فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، سال دوم، شماره سوم، تابستان ۱۳۸۶.

پاشا شریفی، حسن (۱۳۷۱). روش‌های آماری در روان‌شناسی، علوم تربیتی، اجتماعی، و... (علوم رفتاری): آمار توصیفی و استنباطی. تهران: نشر دانا، ۱۳۷۲.

خلعتبری، جواد (۱۳۸۵). آمار و روش تحقیق. تهران: پردازش، ۱۳۸۵.

مختاری معمار، حسین (۱۳۷۴). در آمدی بر کتابداری. شیراز: نشر قو، ۱۳۷۴.